

Kommunernas arbete med besöksnäring och turism

Nuläge och prioriteringar

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Kommunernas arbete med besöksnäring och turism

Nuläge och prioriteringar

Upplysningar om innehållet:

Anders Gunnarsson, anders.gunnarsson@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2024

ISBN: 978-91-8047-251-7

Foto: SKR:s bildarkiv, Susanne Kronholm

Produktion: Advant

Förord

Tillväxten i Sverige inom besöksnäring och turism har varit hög under de senaste decennierna. Området har blivit en basnäring för många kommuner och därmed har viljan ökat att stödja en fortsatt positiv utveckling.

En växande besöksnäring och turism kan innebära ökad attraktivitet, bättre service och kommunikationer samt fler arbetstillfällen. Samtidigt innebär den påfrestningar på infrastruktur, vägar, vatten och avfall, vilket medför ökade kostnader för kommunerna.

En problematik är att kommunerna bekostar nödvändig infrastruktur men inte finansiellt tar del av de intäkter som näringen genererar. Det är därför centralt att arbetet med besöksnäring och turism har sin utgångspunkt i kommuninvånarnas behov och önskemål och går hand i hand med social, ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling. Det handlar därför om att stärka platsens generella attraktivitet samt att öka den lokala stoltheten och identiteten hos de som bor i kommunen.

För att öka kunskapen om hur kommunerna är rustade för att främja, möta och påverka en växande besöks- och turistnäring genomförde Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) under hösten 2023 en enkätundersökning till ansvarig för besöksnäringens frågor i kommunerna.

Undersökningen gav svar på ett antal frågor:

- › Vilka områden är särskilt viktiga att prioritera?
- › Hur finansierar kommunerna arbetet med besöksnäring?
- › Hur organiserar kommunerna sitt arbete?
- › Hur ser samverkan ut?
- › Vilka kunskapsbehov är mest vanliga?

Resultatet som redovisas i denna rapport ska användas för att ge kunskap om och öka lärandet för att utveckla det lokala arbetet med besöksnäring och turism samt vara underlag för SKR:s fortsatta stöd och påverkansarbete.

Undersökningen och sammanställningen har genomförts av Anders Gunnarsson och Jonas Frykman vid SKR:s avdelning för tillväxt och samhällsbyggnad.

Stockholm i mars 2024

Anna Hamberg
Sektionschef

Sveriges Kommuner och Regioner

Innehåll

- 6 **Kapitel 1. Sammanfattande slutsatser**
- 6 Enkätundersökning - Kommunernas arbete med besöksnäring och turism 2023
- 7 Högt på den politiska agendan
- 7 Finansiering sker inom det kommunala ramanslaget
- 8 Ökad attraktivitet och samhällsnytta
- 9 Samverkan nödvändig för att stärka besöksnäringen
- 10 Stort behov av kunskap om platsutveckling och statistik

- 11 **Kapitel 2. Resultat från enkätundersökningen**
- 11 Om undersökningen
- 12 Besöksnäring och turism - prioriterade frågor
- 16 Besöksnäring och turism - finansiering
- 17 Besöksnäring och turism - organisering
- 19 Besöksnäring och turism - samverkan
- 22 Besöksnäring och turism - Kunskap och stöd

Sammanfattande slutsatser

Enkätundersökning - kommunernas arbete med besöksnäring och turism 2023

För att öka kunskapen om hur kommunerna är rustade för att främja, möta och påverka en växande besöks- och turistnäring genomförde Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) under hösten 2023 en enkätundersökning som ställdes till ansvarig för besöksnäringens frågor i kommunerna.

Av 290 kommuner besvarade 227 kommuner enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent, vilket är något lägre än för motsvarande enkätundersökning från 2018.

Enkätundersökningen gav svar på ett antal frågor:

- › Vilka områden är särskilt viktiga att prioritera?
- › Hur finansierar kommunerna arbetet med besöksnäring?
- › Hur organiserar kommunerna sitt arbete?
- › Hur ser samverkan ut?
- › Vilka kunskapsbehov är mest vanliga?

Högt på den politiska agendan

Besöksnäring och turism prioriteras och står högt på agendan i många kommuner. Det är i allt högre grad kommunstyrelsen som har det politiska ansvaret för frågorna.

Resultatet från undersökningen stärker bilden av att platsutveckling vid sidan av destinationsutveckling står i centrum för arbetet. Det innebär ett ökat fokus på kommuninvånaren och att dra nytta av lokalsamhällets tillgångar och potential.

Enkätresultatet visar på värdet av att kommunen är en attraktiv plats för såväl besökare, lokala näringslivet som kommuninvånare. Att besöksnäring och turism inte bara har betydelse för tillväxten inom besöksnäringen, utan också för att stärka platsens generella attraktivitet samt att öka den lokala stoltheten och identiteten hos de som bor i kommunen.

Besöksnäring och turism kopplas alltså i allt högre grad till olika samhällsnyttor som attraktivitet, service, kommunikationer och till social, ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling. Det är kommuninvånarnas behov och önskemål som står i fokus för de politiska prioriteringarna. Kopplingen till den lokala demokratin har därmed stärkts.

Finansiering sker inom det kommunala ramanslaget

Besöksnäringen i Sverige omsatte 326 miljarder kronor år 2021 (Tillväxtverket). Tillväxten under de senaste decennierna innebär att besöksnäringen i högre grad utgör en basnäring i flera kommuner och är en viktig del av svensk ekonomi.

En växande besöksnäring och turism innebär samtidigt påfrestningar på infrastruktur, vägar, vatten och avfall, vilket medför ökade kostnader för kommunerna. De allra flesta kommuner avsätter personella resurser för att främja och stärka näringen.

Undersökningen visar att kommunernas budget för att utveckla besöksnäring och turism var oförändrad mellan åren 2022 och 2023 och att den huvudsakliga finansieringskällan kommer från det kommunala ramanslaget, det vill säga skatter, avgifter och generella statsbidrag.

Särskilt i små kommuner med liten befolkning men stor geografi och i kommuner med mycket stor besöksnäring kan turismens ökade behov av infrastruktur innebära ekonomiska påfrestningar när skatteinkomsterna inte motsvarar kostnaderna för turismen.

Det finns samtidigt många positiva effekter för kommunerna och samhället i stort. Besöksnäringen genererar exempelvis arbetstillfällen och stärker kommunernas attraktivitet överlag. Däremot innebär dagens utformning av skattesystemet att endast en liten del av en ökning av skatteinkomster på arbete tillfaller kommunerna.

Intäkterna från kommunens investeringar i besöksnäringen och turismen tillfaller de företag som finns och växer inom (eller verkar i anslutning till) besöksnäringen samt staten i form av intäkter från moms, punktskatter och bolagsskatt. Turismen inbringar cirka 33 miljarder kronor i moms och i skattenetto till statskassan per år (Preliminära siffror, Turismräkenskaperna, Tillväxtverket 2021).

Trots detta uppger endast en liten del av kommunerna att staten eller näringslivet bidrar finansiellt till kommunens service och ökade kostnader för nödvändig infrastruktur. Det statliga ekonomiska stödet sker ofta genom enstaka projektbidrag från exempelvis Tillväxtverket där medlen är kortsiktiga, för specifika utvecklingsinsatser och till de kommuner med resurser att söka.

Ökad attraktivitet och samhällsnytta

Det faktum att kommunerna i så hög grad själva finansierar utvecklingen av besöksnäringen och turismen innebär att finansieringen behöver leda till positiva konsekvenser för kommuninvånarna och som stärker kommunernas attraktivitet.

Arbetstillfällen är en sådan relevant fråga. Det kan handla om att nyföretagandet ökar, befintliga företag växer och att arbetstillfällena därmed blir fler och tillfaller de som bor i kommunen eller bidrar till ökad inflyttning.

För kommuninvånarna är det även väsentligt att såväl kommersiell som samhällelig service är god. Att det exempelvis finns tillgång till ett rikt kultur- och fritidsutbud och kommersiell service i form av affärer och restauranger. Och att det finns tillgång till fungerande välfärd i närområdet.

En annan relevant fråga är kommunikationer som kan vara bristfälliga i delar av landet. Om arbetet med besöksnäring och turism bidrar till att kommunikationerna förbättras, innebär det en ytterligare positiv samhällsnytta för de som bor och är verksamma i kommunen.

En tredje viktig aspekt är att arbetet med besöksnäring och turism bidrar till social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Det kan exempelvis handla om att säkerställa bevarandet av natur- och kulturmiljöer och genom vandringsleder tillgängliggöra områden för invånare och besökare på ett hållbart sätt.

Samverkan nödvändig för att stärka besöksnäringen

Kommunernas arbete med besöksnäring och turism innebär behov av samverkan över förvaltningsgränserna. Dels för att främja och stödja besöksnäringen, dels för att hantera ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser som en växande besöksnäring medför.

Det är därför naturligt att det politiska ansvaret för besöksnäring och turism enligt undersökningen i så hög grad ligger under kommunstyrelsen. Undersökningen visar på en trend som innebär att kommunerna i allt högre grad organiserar sitt arbete i kommunal förvaltning och i mindre grad i bolagsform. En trend som även sker för näringslivsfrämjande arbete generellt.

Genom kommunstyrelsens ökade ansvar för frågorna är det vanligare att det operativa arbetet ligger på kommunledningsförvaltningen men att flera olika förvaltningar bidrar i arbetet. Många kommuner svarar att denna tvärssektoriella samverkan fungerar väl. Samverkan externt med andra aktörer, i synnerhet med näringslivet, är en naturlig del av arbetet.

Resultatet från undersökningen visar att kommunerna i mycket hög utsträckning även samverkar med varandra och med regionen och att denna samverkan fungerar väl. Det finns flera fördelar med att samarbeta och samnyttja resurser, till exempel för att ta fram ett gemensamt "geografiskt" varumärke, dela på personella resurser eller göra gemensamma satsningar i naturområden.

Stort behov av kunskap om platsutveckling och statistik

Flera kommuner i undersökningen pekar på ett stort behov av kunskap om platsutveckling. Att öka fokus på kommuninvånaren och att dra nytta av lokalsamhällets tillgångar och potential. Kunskapen inom platsutveckling behöver ha ett helhetsperspektiv, bortom stuprör, som tillgodoser olika perspektiv och som kan utgöra grund för politiska prioriteringar i kommunerna,

Det finns även stora behov att få tillgång till statistik och ekonomiska analyser. Det saknas officiell nationell statistik för besöksnäringen som är nedbrytbar på lokal nivå, annat än för gästnätter. Tillförlitlig och aktuell statistik skulle skapa förutsättningar att göra lokala ekonomiska analyser som bidrar till att kommuner kan sätta offensiva mål, investera i besöksnäringen på ett ansvarsfullt och hållbart sätt och följa upp sina satsningar.

Resultat från enkätundersökningen

Om undersökningen

För att öka kunskapen om hur kommunerna är rustade för att främja, möta och påverka en växande besöks- och turistnäring genomförde Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) under hösten 2023 en enkätundersökning som ställdes till ansvarig för besöksnärringsfrågor i kommunerna. Respondenten har huvudsakligen varit turism- eller näringslivschef.

Undersökningen gav svar på ett antal frågor:

- › Vilka områden är särskilt viktiga att prioritera?
- › Hur finansierar kommunerna arbetet med besöksnäring?
- › Hur organiserar kommunerna sitt arbete?
- › Hur ser samverkan ut?
- › Vilka kunskapsbehov är mest vanliga?

Av 290 kommuner har 227 kommuner besvarat enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent. Svarsfrekvensen är något lägre än för motsvarande undersökning som genomfördes 2018.

Liknande undersökningar av kommunernas arbete med turism- och besöksnäring har gjorts av SKL 2007 och 2018 samt tidigare Kommunförbundet 1994, 1987 och 1984. Frågorna är till viss del annorlunda 2023 men det går att göra jämförelser över tid för vissa frågor.

Av de 227 kommuner som besvarat enkäten har alla besvarat de två första frågorna. Avsikten med enkätens första två frågor är att bedöma hur viktig turism- och besöksnäring är för kommunen och identifiera de kommuner som inte har någon verksamhet alls.

Åtta kommuner har varken ett politiskt formulerat uppdrag eller någon turism och besöksnäringens verksamhet. De har därför inte besvarat resterande frågor utan har avslutat enkäten.

I vissa analyser i rapporten görs jämförelser mellan SKR:s indelning av tre kommungrupper:

1. Storstäder och storstadsnära kommuner
2. Större städer och kommuner nära större stad
3. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

I vissa analyser i rapporten görs mer fördjupade jämförelser mellan SKR:s indelning av nio kommungrupper:

1. Storstäder
2. Pendlingskommun nära storstad
3. Större stad
4. Pendlingskommun nära större stad
5. Lågpendlingskommun nära större stad
6. Mindre stad/tätort
7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort
8. Landsbygdskommun
9. Landsbygdskommun med besöksnäring

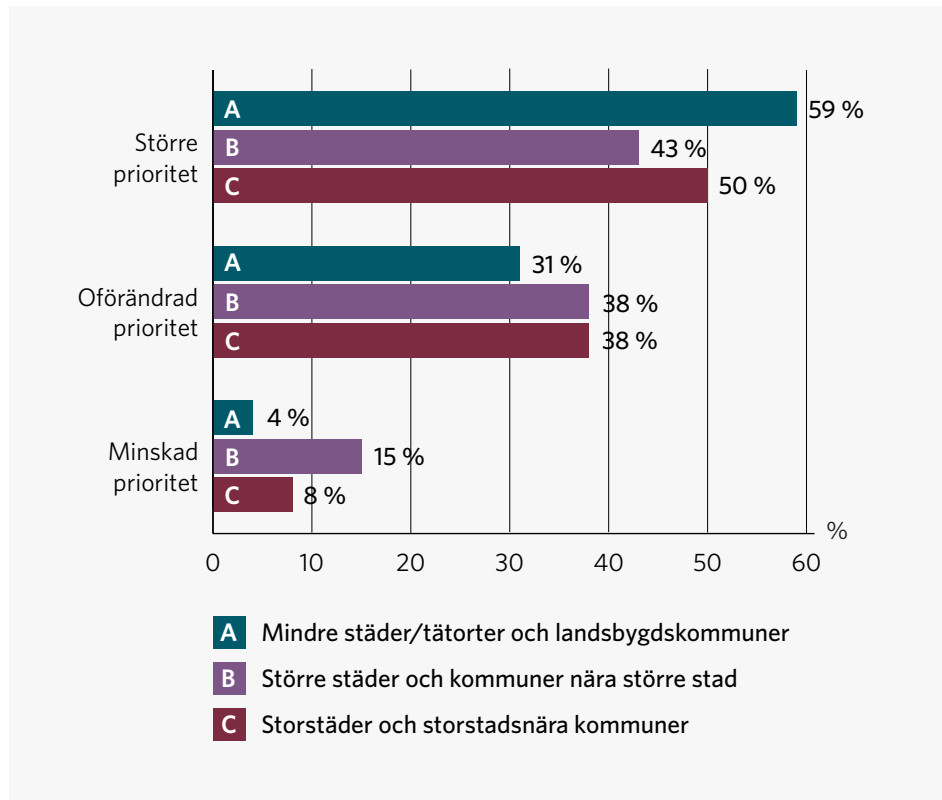
Besöksnäring och turism – prioriterade frågor

Resultat

Av de 227 kommuner som har besvarat enkäten uppger 74 procent att de har ett politiskt formulerat uppdrag. Av de kommuner som uppger att de inte har ett politiskt uppdrag uppger en stor majoritet (86 procent) att de ändå arbetar med frågorna. Resultatet är likvärdigt med den undersökning som genomfördes år 2018.

Det är mycket vanligt förekommande att turism och besöksnäring ingår i kommunens budgetdokument och i näringslivsprogram eller motsvarande. Det är också vanligt att frågorna ingår i översiktsplanen eller i kommunens övergripande verksamhetsplan.

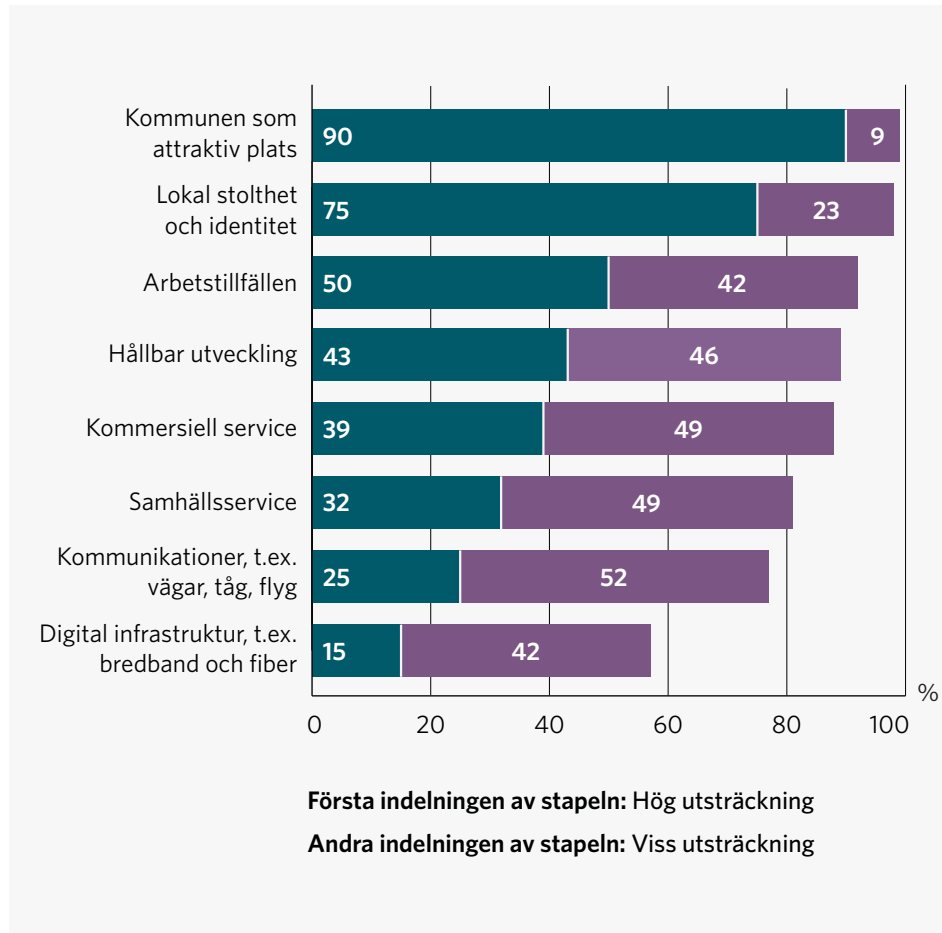
Diagram 1: Har turism- och besöksnärlingsfrågorna fått större eller mindre prioritet (hos politik och/eller tjänstemannaledning) i kommunen under den senaste 3-årsperioden?

Som framgår av diagram 1 har besöksnärlingsfrågorna fått större prioritet hos politisk ledning och/eller tjänstemannaledning under den senaste treårsperioden i drygt hälften av kommunerna (51 procent). Den ökande prioriteten följer en utveckling som var tydlig redan i den förra enkätundersökningen 2018. Prioriteten är generellt sett större bland kategorin mindre städer/tätorter. I en tiondel av kommunerna har prioriteten däremot minskat under den senaste treårsperioden.

I stort alla kommuner (98 procent) uppger att frågorna har fått större prioritet inom destinations- och näringslivsutveckling. Andra områden som prioriteras är regional samverkan, naturturism, och evenemang i kommunal regi eller med kommunalt stöd.

Diagram 2: I vilken utsträckning är följande områden relevanta i prioriteringen av arbetet med turism och besöksnäring i er kommun?

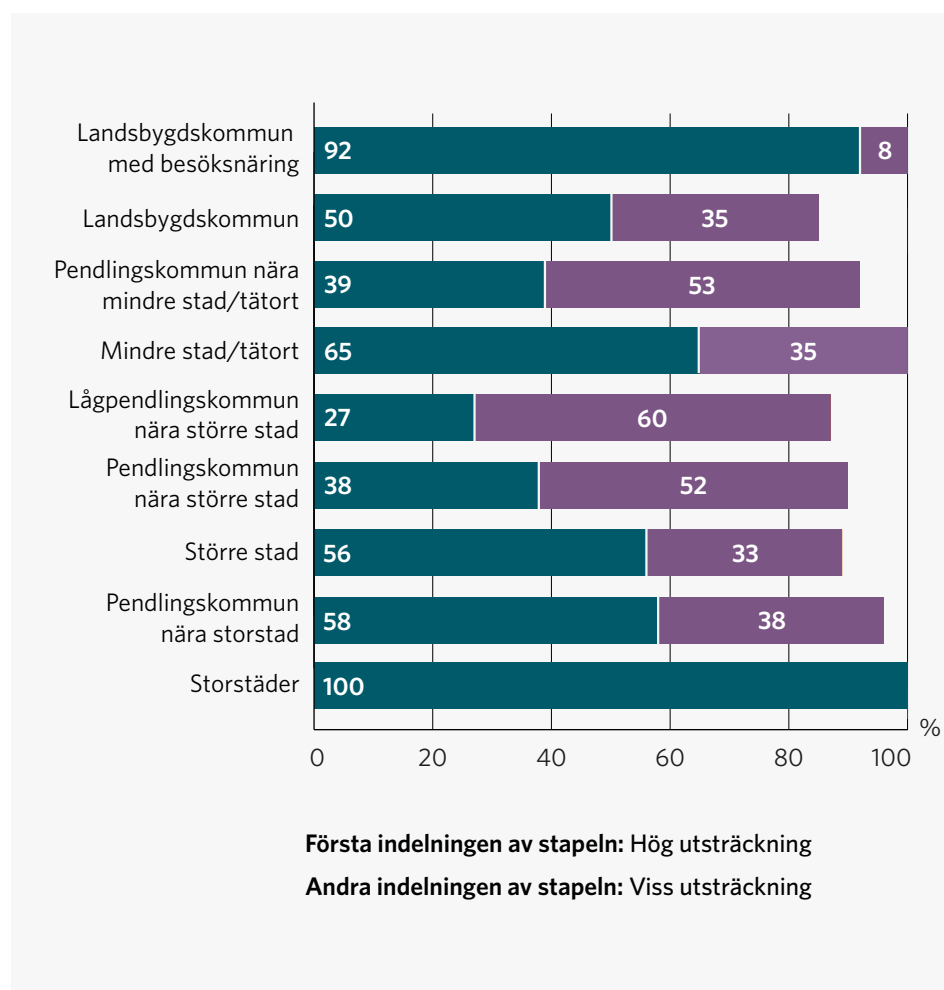

I diagram 2 redovisas de områden som kommunerna anger som relevanta att prioritera i arbetet med besöksnäring och turism. Kommunen som attraktiv plats och lokal stolthet och identitet är de områden som är mest relevanta för prioriteringarna för kommunerna. Andra viktiga områden är arbetsstillfällen, hållbar utveckling, kommersiell service, kommunikationer och samhällsservice.

Det finns skillnader mellan olika kommungrupper. Som framgår i diagram 3 är det exempelvis vanligare att arbetsstillfällen är relevanta områden i storstäder och i landsbygdskommuner med besöksnäring. Det finns även skillnader mellan kommungrupper när det gäller kommunikationer där storstäder, landsbygdskommuner med besöksnäring, mindre städer/tätorter samt pendlingskommuner nära mindre stad/tätort uppger att det är ett mer relevant område än övriga kommungrupper.

Det är också betydligt vanligare att samhällsservice i hög utsträckning är ett relevant område i mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner än i övriga kommuner. Det är vanligare att kommersiell service är ett relevant område för storstäder, landsbygdskommuner med besöksnäring samt för pendlingskommuner nära mindre stad/tätort än för övriga kommungrupper.

Diagram 3: I vilken utsträckning är arbetstillfällena relevanta i prioriteringen av arbetet med turism och besöksnäring i er kommun?

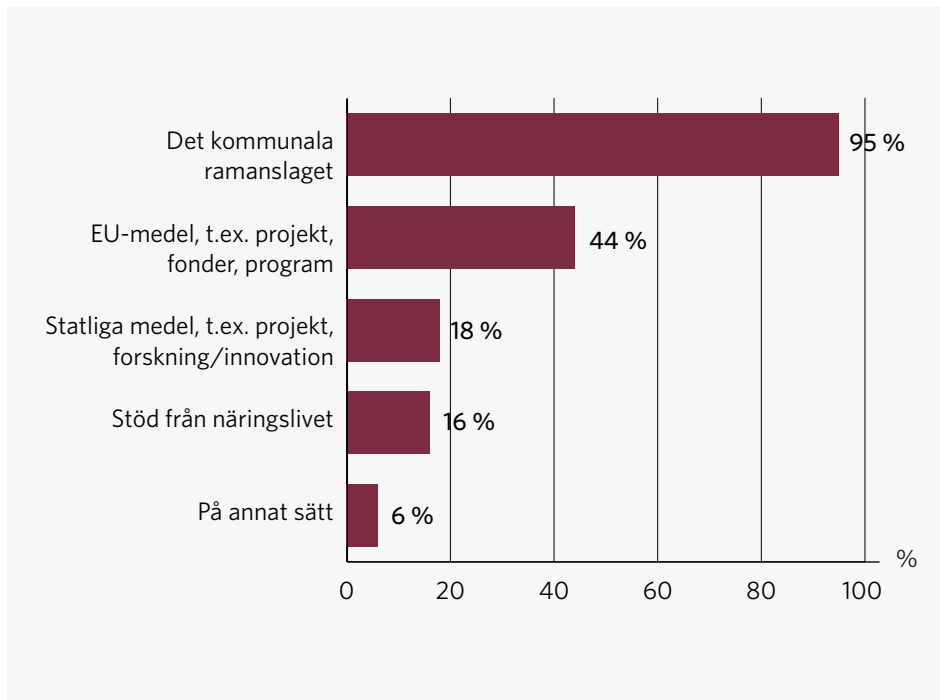
Besöksnäring och turism - finansiering

Resultat

Som framgår i diagram 4 så finansierar i stort sett alla kommuner arbetet med besöksnäring och turism inom ramen för det kommunala ramanslaget, det vill säga genom skatter, avgifter och generella statsbidrag. I vissa fall (38 procent) finns finansiering genom projekt med EU-medel. I ett mindre antal kommuner sker viss medfinansiering från näringslivet (16 procent) Statliga medel anger 18 procent av kommunerna att de har tillgång till, exempelvis genom kunskaps- och utvecklingsprojekt.

Budgeten för att utveckla turism och besöksnäringen har i de flesta kommuner (67 procent) i stort sett varit oförändrad 2023 jämfört med föregående år 2022. Det är lika många kommuner som uppger att budgeten har ökat som också uppger att budgeten har minskat (12 procent).

Diagram 4: Hur finansierar er kommun arbetet med turism och besöksnäring?

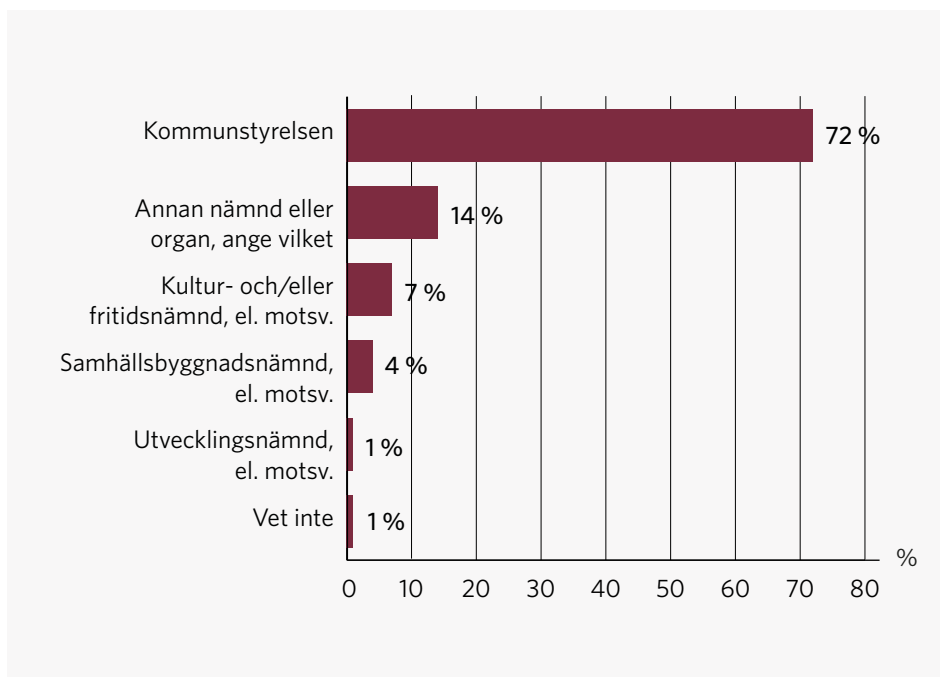

Besöksnäring och turism - organisering

Resultat

I diagram 5 framgår att det politiska ansvaret för turism och besöksnäring ligger direkt under kommunstyrelsen i knappt tre av fyra kommuner (72 procent). Denna siffra överensstämmer med resultaten från enkätundersökningen 2018. 1994 var motsvarande siffra 28 procent och 1984 endast sex procent. I ett fåtal kommuner ligger ansvaret på kultur- och fritidsnämnden eller samhällsbyggnadsnämnden.

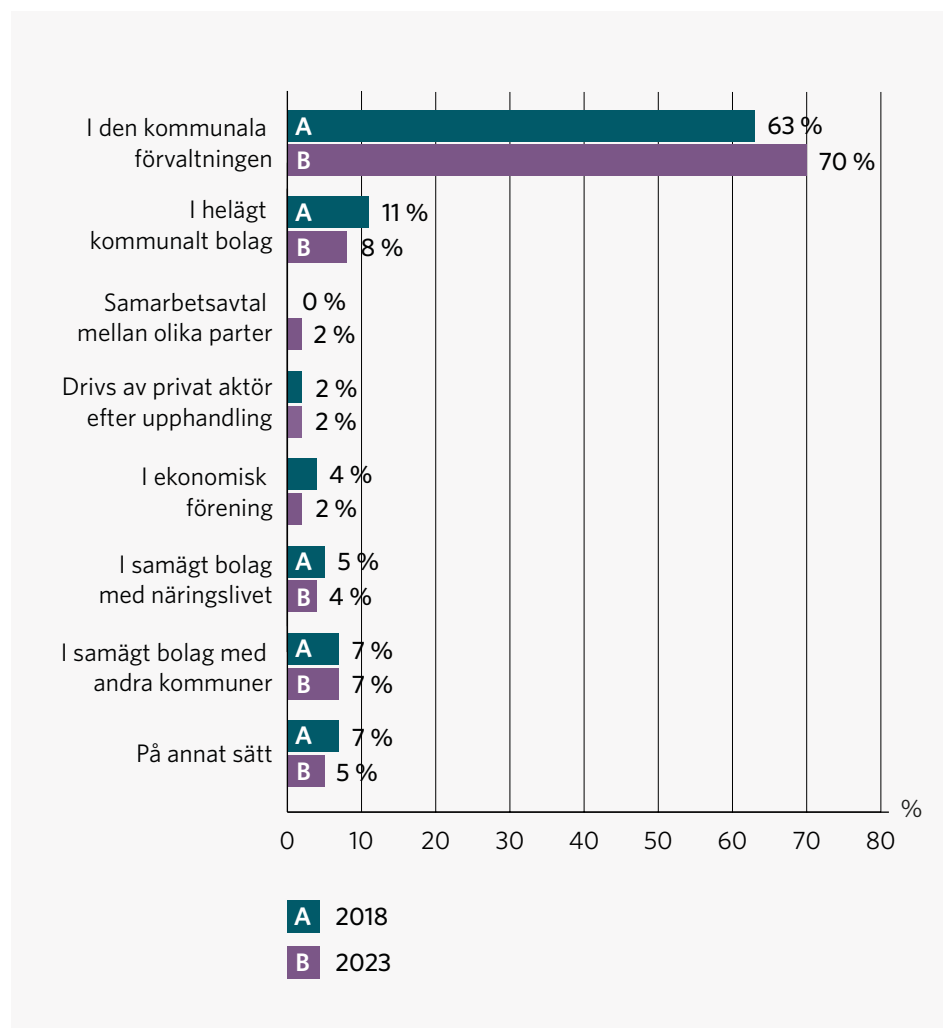
Diagram 5: Var i kommunen ligger det politiska huvudansvaret för turism och besöksnäring?

Det är också, som redovisas i diagram 6, allt vanligare att det operativa arbetet med turism- och besöksnäringsspörsmål huvudsakligen är organiserat i den kommunala förvaltningen (70 procent). Det är en ökning i jämförelse med enkätundersökningen 2018. I 2023 års undersökning uppger en femtedel av kommunerna att frågorna är organiserade genom helägt eller samägt bolag med andra kommuner eller näringslivet.

Det är vanligt att ansvaret för turism och besöksnäring ligger på kommunledningsförvaltningen (67 procent). Mer specifikt är det vanligast att ansvaret ligger under enheter för näringsliv, kommunikation eller utveckling på kommunledningsförvaltningen.

Diagram 6: Hur är kommunens huvudsakliga arbete med turism- och besöksnäringfrågor organiserat?

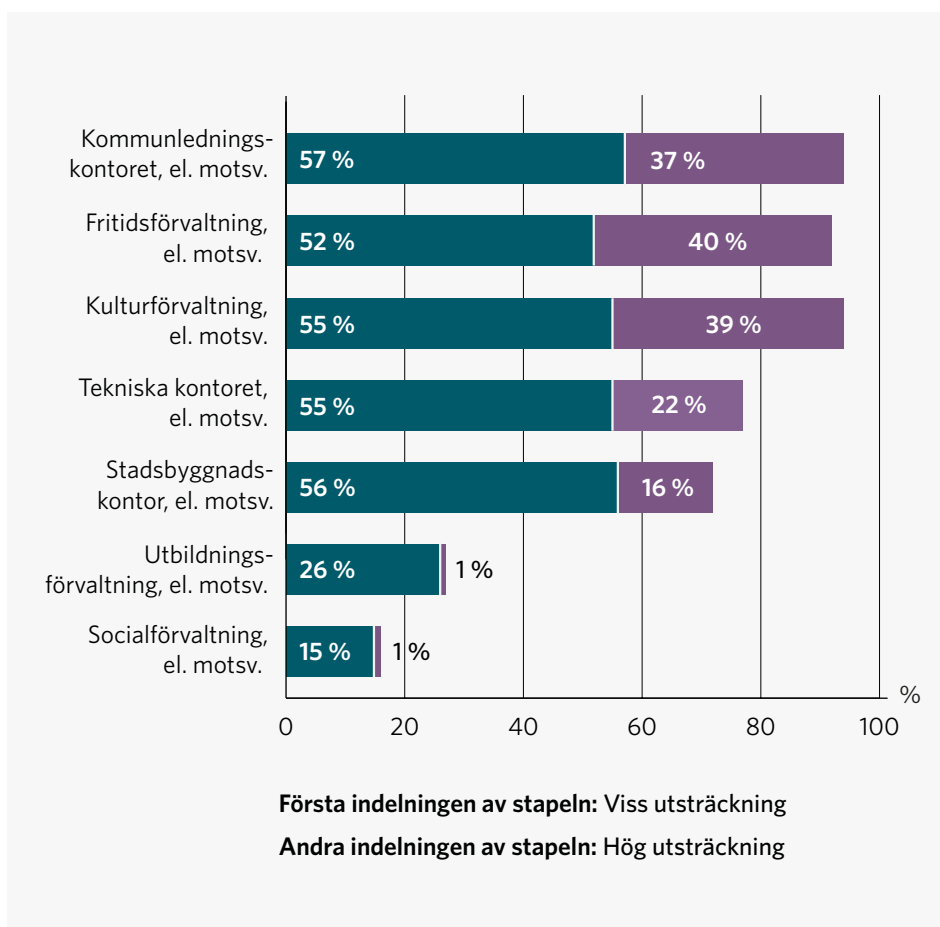
Besöksnäring och turism - samverkan

Resultat

I diagram 7 redovisas att det är vanligt att flera olika förvaltningar deltar i arbetet med besöksnäring och turism. Vid sidan av kommunledningskontoret är det vanligt med medverkan från kulturförvaltningen, fritidsförvaltningen, stadsbyggnadskontoret och tekniska kontoret. Det är däremot mindre vanligt att utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen medverkar i arbetet.

76 procent av kommunerna uppger att samverkan mellan turism och besöksnäring och andra funktioner i kommunen fungerar mycket eller ganska bra.

Diagram 7: I vilken utsträckning har nedanstående förvaltningar deltagit i kommunens arbete med turism och besöksnäring 2023

I diagram 8 framgår att samverkan med andra kommuner och regionen, i likhet med enkätundersökningen 2018, är de mest vanligt förekommande formerna för extern samverkan. I stort sett samtliga kommuner samverkar med andra kommuner och en stor majoritet (86 procent) av kommunerna uppger att samverkan med andra kommuner fungerar mycket eller ganska bra.

I stort sett samtliga kommuner samverkar med regionen i hög utsträckning (50 procent) eller i viss utsträckning (49 procent).

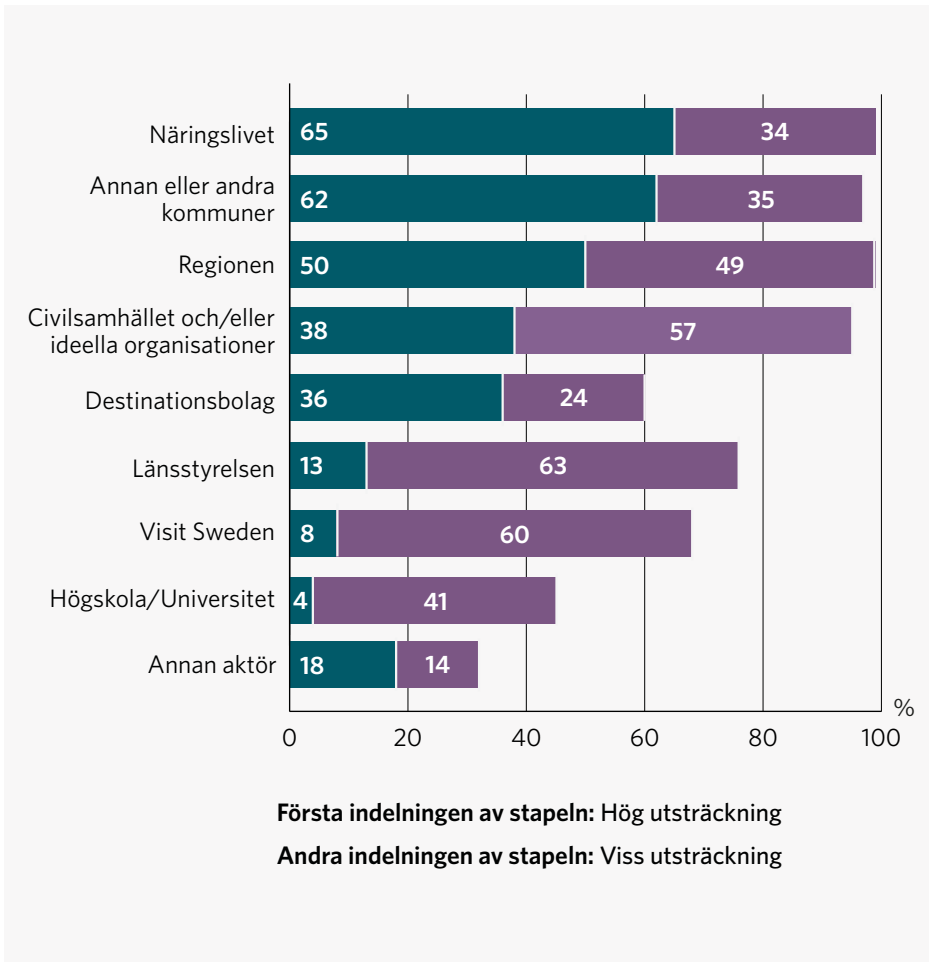
En stor majoritet samverkar i hög (13 procent) eller viss utsträckning (63 procent) även med Länsstyrelserna. 41 procent av kommunerna uppger att de samverkar i viss utsträckning med högskola och universitet medan nästan hälften av kommunerna uppger att de inte alls samverkar med högskola och universitet.

I stort sett samtliga kommuner samverkar med näringslivet och civilsamhället och/eller ideella organisationer. Kommunerna samverkar däremot med näringslivet i betydligt högre utsträckning (65 procent) än med civilsamhället och/eller ideella organisationer (34 procent).

Samverkan med Visit Sweden tycks ha minskat något i jämförelse med enkätundersökningen 2018. Ett knapp tiondel av kommunerna (8 procent) uppger (till skillnad från 15 procent 2018) att de samverkar i hög grad med Visit Sweden medan en större del av kommunerna uppger (60 procent) att det sker i viss utsträckning. En stor del (60 procent) av kommunerna uppger att de samverkar i hög eller viss utsträckning med destinationsbolag.

En betydande majoritet, 87 procent av kommunerna, uppger att samverkan med aktörer utanför den kommunala organisationen fungerar mycket bra (39 procent) eller ganska bra (48 procent)

Diagram 8: I vilken utsträckning samverkar kommunen med andra aktörer i arbetet med turism och besöksnäring?

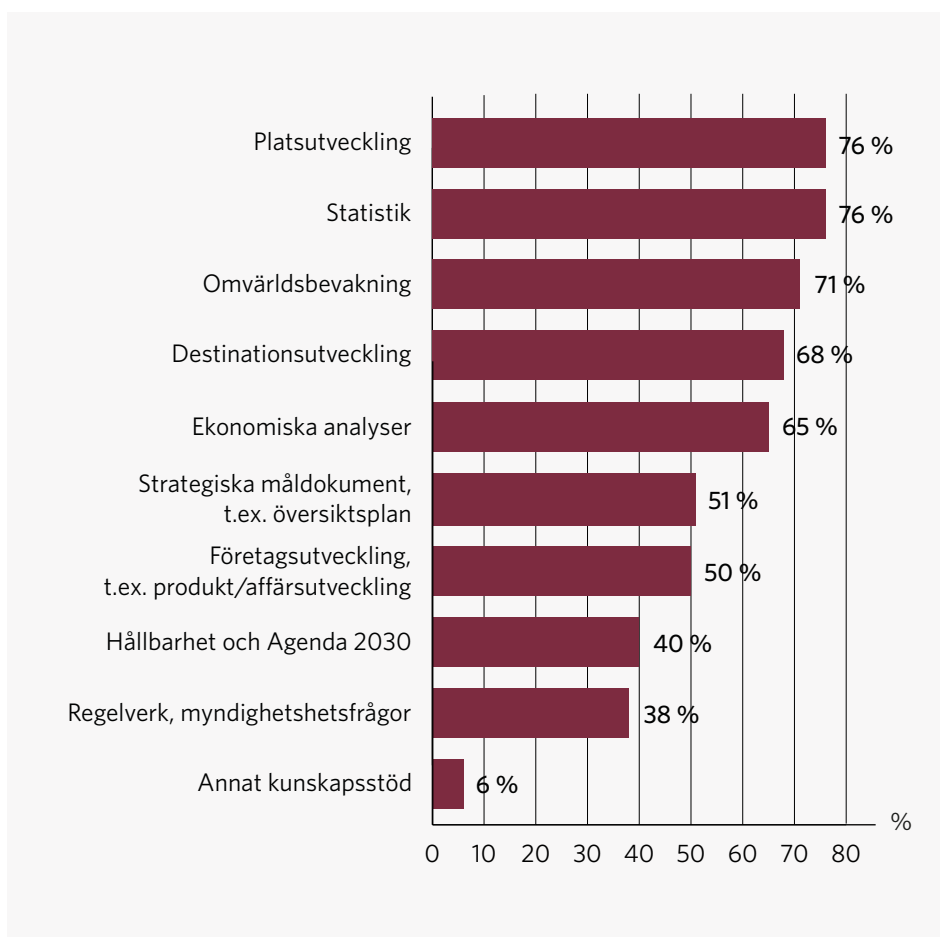

Besöksnäring och turism - kunskap och stöd

Resultat

På frågan om hur kunskapsuppbyggnad om turism och besöksnäringens förutsättningar och utvecklingsbehov fungerar svarar knappt en femtedel (18 procent) av kommunerna mycket bra och knappt hälften (47 procent) ganska bra.

Diagram 9: Vilket kunskapsstöd behöver er kommun för att stärka turism- och besöksnäringens verksamheten?

I diagram 9 redovisas det behov av kunskapsstöd som finns inom olika områden. En mycket hög andel av kommunerna uppger att statistik (76 procent), omvärldsbevakning (71 procent) och ekonomiska analyser (65 procent) är viktiga områden för kunskapsstöd. Dessa behov är störst i grupperna större städer samt mindre stad/tätort. Det finns även ett stort behov av kunskap inom platsutveckling (76 procent) och destinationsutveckling (68 procent) särskilt i landsbygdskommuner.

Drygt hälften av kommunerna uppger att det finns behov av kunskap om hur turism- och besöksnäringens frågor inkluderas i strategiska måldokument. Detta behov är särskilt tydligt i större städer. Hälften av kommunerna uppger att det finns behov av kunskap inom företagsutveckling. 40 procent av kommunerna uppger att det finns behov av kunskap inom hållbarhet och Agenda 2030. Andelen är betydligt högre i lågpendlingskommuner nära större stad. Sammanlagt 38 procent uppger att det finns kunskapsbehov av hur information och upplysning till företag kan utformas och kommuniceras. Andelen är betydligt högre i gruppen landsbygdskommuner samt landsbygdskommuner med besöksnäring.

Kommunernas arbete med besöksnäring och turism

Nuläge och prioriteringar

Besöksnäring och turism prioriteras och står högt på agendan i många kommuner. Besöksnäringens tillväxt i Sverige har varit hög under de senaste decennierna. Att besöksnäringen och turismen växer kan innebära ökad attraktivitet och arbetstillfällen men samtidigt innebär den påfrestningar på infrastruktur, vägar, vatten och avfall, vilket medför ökade kostnader för kommunerna.

För att öka kunskapen om hur kommunerna är rustade för att främja, möta och påverka en växande besöks- och turistnäring genomförde Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) under hösten 2023 en enkätundersökning till ansvarig för besöksnäringens frågor i kommunerna. Undersökningen gav svar på ett antal frågor:

- › Vilka områden är särskilt viktiga att prioritera?
- › Hur finansierar kommunerna arbetet med besöksnäring?
- › Hur organiserar kommunerna sitt arbete?
- › Hur ser samverkan ut?
- › Vilka kunskapsbehov är mest vanliga?

Resultatet som redovisas i denna rapport kan användas för att ge kunskap om och öka lärandet för att utveckla det lokala arbetet med besöksnäring och turism samt vara underlag för SKR:s fortsatta stöd och påverkansarbete.